

УДК 332.14

А. В. Андрейченко,
д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Одеський національний економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1854-9099>
С. С. Журило,
к. ю. н.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4355-5060>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.15.3

ЕКОНОМІЧНА МІЦНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ЗАСАДА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

A. Andreichenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics,
Law and Business Management, Odesa National University of Economics
S. Zhurylo,
PhD in Law

THE ECONOMIC STRENGTH OF AGRICULTURAL ENTREPRENEURSHIP AS THE BASIS
OF THE EFFICIENCY OF THE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL
COMPLEX OF UKRAINE

Стаття присвячена аналізу питань щодо такої засади ефективності розвитку агропромислового комплексу України, як економічна міцність сільськогосподарського підприємництва.

Зроблено висновок про те, що проблематика дослідження теми щодо економічної міцності сільськогосподарського підприємництва як засади ефективності розвитку агропромислового комплексу України включає широкий спектр економічних, технологічних, соціальних та політичних викликів. Вивчення та вирішення цих проблем є ключем до забезпечення стабільного та ефективного розвитку аграрного сектору, що, у свою чергу, сприятиме економічному зростанню та підвищенню рівня життя в Україні.

Зазначається, що важливим елементом економічної міцності є раціональне використання ресурсів, впровадження сучасних технологій, а також розвинені системи управління та маркетингу. Сприяючи сталому розвитку та забезпечуючи стабільність прибутковості, сільське господарство стає не лише джерелом економічного зростання, але й важливим ланком в системі забезпечення стійкості всього суспільства.

Підкреслено, що впровадження заходів, спрямованих на підтримку економічної міцності сільськогосподарських підприємств, потребує комплексного підходу з боку держави, бізнесу та наукових установ. Такий підхід дозволяє створити умови для високоефективного та сталого розвитку агропромислового комплексу України, сприяючи впровадженню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності та забезпеченню стійкого економічного росту.

The article is devoted to the analysis of issues related to the basis of the effectiveness of the development of the agro-industrial complex of Ukraine, such as the economic strength of agricultural entrepreneurship.

It is noted that the economic strength of agricultural entrepreneurship acts not only as an element of the structure of the agro-industrial complex, but also as a key factor determining its competitiveness and ability to adapt to changes in the internal and external environment. Ensuring the stability and efficiency of enterprises plays a critical role in ensuring food security, economic development and improving the quality of life of the rural population.

It was concluded that the problem of research on the topic of the economic strength of agricultural entrepreneurship as the basis of the effectiveness of the development of the agro-industrial complex of Ukraine includes a wide range of economic, technological, social and political challenges. Studying and solving these problems is the key to ensuring stable and effective development of the agricultural sector, which, in turn, will contribute to economic growth and raising the standard of living in Ukraine.

It is noted that an important element of economic strength is the rational use of resources, the introduction of modern technologies, as well as developed management and marketing systems. Contributing to sustainable development and ensuring the stability of profitability, agriculture becomes not only a source of economic growth, but also an important link in the system of ensuring the sustainability of the entire society.

It is emphasized that the implementation of measures aimed at supporting the economic strength of agricultural enterprises requires a comprehensive approach from the state, business and scientific institutions. This approach allows creating conditions for highly efficient and sustainable development of the agro-industrial complex of Ukraine, contributing to the introduction of innovations, increasing competitiveness and ensuring sustainable economic growth.

Ключові слова: розвиток країни, бізнес, економічний розвиток, фінансовий добробут, розвиток агропромислового комплексу, сільськогосподарське підприємництво, економічна міцність підприємництва.

Key words: development of the country, business, economic development, financial well-being, development of agro-industrial complex, agricultural entrepreneurship, economic strength of entrepreneurship.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний економічний і науково-технічний прогрес аграрного сектора проявляється у глобалізації ринку, загостренні конкуренції між виробниками, збільшенні кількості висококваліфікованих працівників, розвитку технологічного виробництва та поширенні оперативної інформації.

Дослідження питань економічної міцності сільськогосподарського підприємництва як засади ефективності розвитку агропромислового комплексу України обґрунтовується певною проблематикою, яка відображається в наступному: по-перше, економічні виклики, до яких можна віднести інфляцію, коливання валютного курсу та недостатність фінансування; по-друге, вплив на ситуацію дії правового

режиму воєнного стану, зокрема, має місце руйнування інфраструктури, загроза життю і здоров'ю працівників у зонах конфлікту, тимчасова або постійна втрата доступу до оброблюваних земель; по-третє, проблеми інфраструктури, в тому числі логістичні проблеми (поганий стан доріг і транспортних шляхів ускладнює доставку продукції), недостатня кількість сучасних складських приміщень для зберігання продукції; по-четверте, проблеми технологічного розвитку, зокрема, використання застарілої техніки і обладнання, а також недостатнє впровадження сучасних технологій, таких як цифрове землеробство, автоматизація процесів; по-п'яте, проблеми державної підтримки, в тому числі часті зміни в законодавстві та регуляторних актах, обме-

женість державних субсидій; високий рівень бюрократичних процедур, що ускладнює отримання допомоги тощо.

Отже, дослідження окресленої теми є надзвичайно актуальним в сучасних умовах та сприятиме визначенню стратегій та заходів, необхідних для підвищення економічної стійкості аграрного сектору, що, у свою чергу, забезпечить стабільний та ефективний розвиток агропромислового комплексу України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідженню питань економічної міцності сільськогосподарського підприємництва в літературі приділяється певна увага. Зокрема, можна відзначити публікації таких науковців, як: Балкін С. [2], Вініченко І. [3], Драбчук Н. [5], Малік М. [7; 9], Пасічник Ю. [8], Судомир С. [10], Урба С. [11] та ін. Разом з тим, в умовах сьогодення дані питання потребують додаткового дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі питань щодо такої засади ефективності розвитку агропромислового комплексу України, як економічна міцність сільськогосподарського підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного виробництва передбачає створення умов для зростання продуктивності сектору на основі принципів сталого розвитку та гармонійного поєднання різних галузей сільського господарства і типів господарств (великих, середніх та малих). Кожне з них повинно зайняти відповідну ринкову нішу, що відкриває можливості для ефективного використання земельних ресурсів та забезпечує рівний доступ виробників до інновацій в сферах техніки, технологій, фінансів, ринкової інфраструктури та експорту продукції.

Сільськогосподарське виробництво тісно пов'язане з підприємницькою діяльністю, що є основою розвитку ринкових відносин та основним джерелом доходів більшості мешканців сіл [6].

На сучасний момент розвиток сільськогосподарського підприємництва супроводжується численними труднощами та проблемами. Головною причиною цього є низька конкурентоздатність, обмежені ресурси для інноваційного та інвестиційного росту підприємств, а також вплив зовнішніх і внутрішніх факторів середовища.

Один з ключових шляхів виходу сільськогосподарського виробництва із кризи — це розвиток внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції, за допомогою збільшення закупівельної спроможності населення.

Рівень і якість життя людей, конкурентоспроможність та стратегічний розвиток підприємств взаємопов'язані і взаємообумовлені. Зміна пріоритетів та параметрів кожного з них вимагає відповідних змін у параметрах інших пріоритетів [11, с. 40].

Розвиток сільськогосподарського сектора економіки пропонується здійснювати, враховуючи екологічні, соціальні та економічні показники. Основний акцент слід робити: "на пріоритетності екологічного стану та соціального розвитку, особливо при високому рівні життя працюючих, з урахуванням реальної заробітної плати та соціальної сфери" [1].

Судомир С.М. зазначає, що "обґрунтування та розробка механізмів сталого розвитку сільських територій у сучасних умовах повинні базуватися на принципах синергетичної теорії для забезпечення самоорганізації та еволюції соціально-економічних параметрів сільських територій. Застосування синергетичного підходу для дослідження розвитку сільських територій виправдане також їх історико-еволюційною природою. Упродовж багатьох років неформальні інститути розвитку сільського суспільства були націлені на безкорисливість, патріотизм, турботливість та господарність. Такий контекст визначався високою синергією й забезпечував колективну вигоду, яка, по суті, представляла індивідуальну вигоду кожного" [11, с. 262].

Для досягнення позитивного синергетичного ефекту необхідно, щоб вектори економічного, екологічного та соціального розвитку проявляли тенденцію до зростання. Цей результат може бути досягнутий лише шляхом створення ефективного механізму забезпечення синергетичної взаємодії між векторами сталого розвитку сільських територій.

Суттєвим викликом для стійкості галузі є зменшення кількості малих господарств — суб'єктів підприємництва. Протягом періоду з 2010 по 2017 роки кількість фермерських господарств в Україні скоротилась на 21,5%.

Зниження кількості невеликих аграрних господарств в Україні є результатом негативних політичних та соціально-економічних процесів, таких як втрата частини території, зменшення державної підтримки, зростання впливу великих інтегрованих структур на аграрний сектор та інших чинників.

Розв'язання соціально-економічних проблем, що виникають у зв'язку з цими викликами, можливе за умови активізації підприємницької ініціативи, включаючи отримання суспільної підтримки шляхом впровадження державної програми розвитку сімейних ферм як особливої форми аграрної підприємницької діяльності. Для цього держава повинна впровадити економічні механізми та стимули, які б підштовхували господарства населення реєструватися як сімейні фермерські господарства. Це включає створення пільгових умов для реєстрації, спрощений облік та прозору систему оподаткування. Ця система повинна ясно демонструвати всі переваги та перспективи даної форми господарювання, зокрема доступ до кредитних ресурсів, можливості розвитку, технічного й технологічного оновлення, отримання вищого доходу від продажу продукції та виступати основою для оживлення сільських територій.

Наявність сприятливого підприємницького середовища в сільських районах має беззаперечно позитивний вплив на розвиток бізнесу, який виступає ключовим джерелом формування трудових та фінансових ресурсів для сільської території [7, с. 64]. Це проявляється у забезпеченні зайнятості сільського населення, сприяючи підвищенню їхнього рівня життя, а також у сплаті податків, як джерела формування бюджетів сільських громад.

В сучасних умовах: "розвитку вітчизняного сільського господарства, при наявності плідних земель, вигідного географічного положення країни, сприятливих кліматичних умов та доступної робочої сили в сільських районах, не вистачає для досягнення високої ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках" [1].

Умови ринкового господарювання вимагають активного використання організаційних заходів для підвищення ефективності виробництва. Значущу роль в управлінні господарством в сфері виробництва відіграє активізація регулюючої функції держави та зміцнення людського фактору. Особливу важливість в управлінській діяльності у сфері виробництва має господарський механізм.

Несприятлива ситуація в аграрному секторі переважно виникла через недосконалу організацію виробництва та управління, допущені помилки під час аграрної реформи, обмежені ресурси та неефективне їх використання, а також низьку дієвість господарського механізму і т.д.

Однією з гострих проблем в агропромисловому виробництві є відсутність належних інтеграційних зв'язків між суб'єктами господарювання. Таким чином, ключовим завданням у рамках державної політики щодо розвитку аграрного господарювання є створення правової та економічної мотивації для подальшого розвитку інтеграції та ефективних форм господарювання.

Забезпечення стабільного та ефективного аграрного виробництва, а також раціональне використання ресурсного потенціалу, вимагає впровадження ефективних механізмів регулювання процесів відтворення в агропромисловому комплексі.

В управлінській діяльності у виробничій сфері велике значення має господарський механізм, також відомий як механізм господарювання, особливо в контексті функціонування ринкової економіки.

Однією з ключових умов для ефективного роботи механізму господарювання є наявність відповідної законодавчої бази, оскільки успішне функціонування економіки аграрного сектору неможливе в умовах невизначеності та розгалуженого тіньового ринку. При правильній формуванні законодавчо-правової бази державне регулювання попиту та пропозицій на ринку може бути менш активним і вимагає подальших удосконалень.

З ростом товарного виробництва, монополізації та конкуренції обмежені можливості ринкового механізму. Недоліки у системі управління економікою під час проведення ринкової трансформації стали однією з ключових причин тривалої економічної кризи в країні, оскільки механізми ринкової економіки не були вчасно впроваджені після відмови від адміністративних методів. Таким чином, виникає необхідність у зміцненні ролі держави в регулюванні економіки.

Гальчинський А. зазначає: "з розвитком ринкової економіки постають економічні, соціальні та екологічні проблеми, які неможливо вирішити без активного втручання держави. В сучасних умовах важливість переходить від переважно монетаристських до новокейнсіанських інструментів економічної політики, що вказує на відмову від політики невтручання в механізми ринкового регулювання" [4, с. 6].

Ефективний розвиток агропромислового комплексу України не можливий без економічної міцності сільськогосподарського підприємства. Дане питання набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, зокрема з огляду на виклики, спричинені воєнним станом.

Ефективний розвиток агропромислового комплексу України можливий завдяки низці стратегічних заходів. Сюди можна віднести: впровадження сучасних технологій (використання дронів, GPS-технологій, автоматизованих систем управління фермами для підвищення продуктивності та зниження витрат; інновації в сільськогосподарській техніці (впровадження сучасних тракторів, комбайнів, систем зрошення та іншої техніки); розвиток інфраструктури (поліпшення транспортної інфраструктури для швидкого і безпечного перевезення продукції; будівництво та модернізація складських приміщень для зберігання продукції); підтримка держави та фінансування (надання фінансової підтримки фермерам і агропідприємствам; створення сприятливих умов для отримання кредитів та залучення інвесторів); розвиток людського капіталу (навчання фермерів сучасним методам ведення сільського господарства; стимулювання молодих спеціалістів до роботи в аграрному секторі); залучення іноземного досвіду та партнерства (обмін досвідом та технологіями з розвиненими країнами; розширення ринків збуту для української аграрної продукції). Також в умовах воєнного стану важливим є: забезпечення безпеки працівників та виробничих потужностей; надання підтримки сільським громадам та фермерам, які постраждали від воєнних дій; швидке реагування на зміни ситуації та адаптація виробничих процесів до нових умов; оптимізація використання ресурсів для підтримки виробництва; полегшення адміністративних та бюрократичних процедур для агропідприємств.

Ефективний розвиток агропромислового комплексу України можливий за умов активної підтримки держави, впровадження інноваційних технологій та розширення міжнародної співпраці, що дозволить зміцнити економічну стійкість сільськогосподарського підприємства навіть в умовах воєнного стану.

ВИСНОВКИ

Аналіз показує, що економічна міцність сільськогосподарського підприємництва виступає не лише як елемент структури агропромислового комплексу, але й як ключовий фактор, що визначає його конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Забезпечення стабільності та ефективності підприємств відіграє критичну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку економіки та підвищенні якості життя сільського населення.

Важливим елементом економічної міцності є раціональне використання ресурсів, впровадження сучасних технологій, а також розвинені системи управління та маркетингу. Сприяючи сталому розвитку та забезпечуючи стабільність прибутковості, сільське господарство стає не лише джерелом економічного зростання, але й важливим ланком в системі забезпечення стійкості всього суспільства.

Впровадження заходів, спрямованих на підтримку економічної міцності сільськогосподарських підприємств, потребує комплексного підходу з боку держави, бізнесу та наукових установ. Такий підхід дозволяє створити умови для високоефективного та сталого розвитку агропромислового комплексу України, сприяючи впровадженню інновацій, підвищенню конкурентоспроможності та забезпеченню стійкого економічного росту.

Література:

1. Аграрна гра: чи зможе хтось із українських банків нагодувати аграріїв дешевими кредитами у 2018 році? URL: <https://nabu.ua/ua/agrarna-grachi-zmozhe-htos.html>
2. Булкін С.С. Особливості формування безбитковості та економічної ефективності сільськогосподарських підприємств. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 238—240.
3. Вініченко І.І., Булкін С.С. Алгоритм формування безбитковості сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2020. № 10. С. 24—28.
4. Гальчинський А. Україна пройшла точку неповернення. Інформаційно-аналітичний тижневик "Дзеркало тижня". Україна, 2014. № 23. (169). 28 червня.
5. Дробчук Н.Ю. Економічна ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону: дис. ... д-ра філос.: спец. 051. Івано-Франківськ, 2023. 201 с.
6. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-p>
7. Малік М.Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 97—103.
8. Пасічник Ю. Оцінка економічного потенціалу агропромислового комплексу України. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2022. Вип. 1. С. 34—47.
9. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект: монографія. За ред. М.Й. Малика. К.: ІАЕ, 2016. 432 с.

10. Судомир С.М. Гармонізація розвитку сільських територій: синергетичний підхід. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2013. № 2 (22). Т. 1. С. 259—263.

11. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: монографія. К.: ЦП "Компринт", 2015. 483 с.

12. Урба С.І. Пріоритети та інструменти розвитку аграрного сектора в системі забезпечення економічної безпеки України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Львів, 2019. 562 с.

References:

1. AgroDay (2018), "Agrarian game: will any of the Ukrainian banks be able to feed farmers with cheap loans in 2018", available at: <https://nabu.ua/ua/agrarna-gra-chi-zmozhe-htos.html> (Accessed 4 June 2024).

2. Bulkin, S.S. (2020), "Peculiarities of formation of break-even and economic efficiency of agricultural enterprises", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 238—240.

3. Vinichenko, I.I. and Bulkin, S.S. (2020), "Algorithm of break-even point formation of agricultural enterprises", *Agrosvit*, vol. 10, pp. 24—28.

4. Halchynskiy, A. (2024) "Ukraine has passed the point of no return", *Informatsiino-analitychnyi tyzhnevnyk "Dzerkalo tyzhnia"*, vol. 23. (169).

5. Drabchuk, N.Yu (2013), "Economic efficiency of the use of land resources in agricultural enterprises of the region", Abstract of Ph.D., Social and behavioral sciences, Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution "The concept of the state target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2022", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-p> (Accessed 10 June 2024)

7. Malik, M.I. (2016), "Entrepreneurship and development of rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 97—103.

8. Pasichnyk, Yu. (2022), "Assessment of the economic potential of the agro-industrial complex of Ukraine", *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*, vol. 1, pp. 34—47.

9. Lupenko, Y.O., Malik, M. Y., and Zayats, V. M. (2016), *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt*. [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect], IAE, Kyiv, Ukraine.

10. Sudomyr, S.M. (2013), "Harmonization of the development of rural areas: a synergistic approach", *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu*, vol. 2 (22), no. 1, pp. 259—263.

11. Sudomyr, S.M. (2015), *Formuvannia systemy upravlinnia rozvytkom silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodolohiia*. [Formation of a management system for the development of agricultural enterprises: theory, methodology], Komprynt, Kyiv, Ukraine.

12. Urba, S.I. (2019), "Priorities and tools for the development of the agricultural sector in the system of ensuring economic security of Ukraine", Abstract of Doctor of Economic Sciences dissertation, Economy and management of the national economy, Lviv Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2024 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292